

УДК 021.4:316.76:001:378.4(477.73)

О. О. Цокало,

заступник директора
бібліотеки Миколаївського національного аграрного університету
вул. Ген. Карпенко, 73, м. Миколаїв, 54010, Україна
Тел.: (0512) 34-11-40
e-mail: bibl_mdau@mail.ru

Д. В. Ткаченко,

зав. відділом інформаційних технологій та
комп'ютерного забезпечення
бібліотеки Миколаївського національного аграрного університету
вул. Ген. Карпенко, 73, м. Миколаїв, 54010, Україна
Тел.: (0512) 34-11-40
e-mail: bibl_mdau@mail.ru

МІСЦЕ БІБЛІОТЕКИ МНАУ У СИСТЕМІ НАУКОВИХ КОМУНІКАЦІЙ

Сучасні Інтернет-технології впливають на формування моделі наукових комунікацій. Постійна трансформація глобального інформаційного простору висунула бібліотеку на провідну роль у реалізації альтернативної моделі наукової комунікації. Для виявлення місця бібліотеки МНАУ у системі наукових комунікацій та напрямків підвищення якості і ролі бібліотеки в обміні науковими знаннями було проведено опитування «Місія бібліотеки у системі наукових комунікацій». Дослідження дало можливість не тільки окреслити загальні тенденції в системі наукових комунікацій та вивчити думки науковців нашого університету щодо місця бібліотеки в цій системі, а також допомогло виявити проблемні аспекти організації наукових комунікацій за допомогою бібліотеки.

Ключові слова: наукові комунікації, інформаційні ресурси

Відповідаючи на виклики сьогодення, бібліотеки включаються в широке поле нових відносин глобального інформаційного простору. Це потребує нового погляду на їх місце в системі наукових комунікацій. Структура наукових комунікацій включає наступні складові:

- 1) вчений як виробник і споживач наукової інформації;
- 2) наукове співтовариство;
- 3) видавець;
- 4) інформаційний продукт;
- 5) бібліотека як комунікаційний канал;
- 6) комунікаційні технології.

У загальновизнаній структурі наукових комунікацій вчений як виробляє, так і використовує наукову інформацію; наукове співтовариство забезпечує структуру, що збирає вчених разом і допомагає поширювати інформацію й ефективно спілкуватися; видавець є агентом поширення продукту в багатьох формах (книги, журнали, звіти, дисертації). Бібліотека є посередником між вченим як споживачем й інформацією, тобто комунікаційним каналом, що забезпечує рух інформації (повідомлень) у часі та просторі.

Проте зараз під впливом стрімкого розвитку й інтенсивного впровадження новітніх інформаційно-комунікаційних технологій відбувається формування онлайн-простору наукових комунікацій, у зв'язку з чим модель наукових комунікацій змінює свою структуру. Наприклад, у сучасних умовах вчений має можливість публікувати власні наукові доробки без посередництва видавництва (самоархівування у різноманітних репозитаріях, електронних бібліотеках, створення власних веб-сторінок в мережі Інтернет та ін.).

Дослідники вважають, що в новій моделі наукової комунікації всі учасники комунікаційного ланцюга зберігаються і забезпечують відповідний внесок у систему: видавці залучають авторів, рецензують, видають і готують рукописи до поширення; бібліотеки акумулюють і зберігають документовані знання та задовольняють інформаційні потреби; Інтернет-технології стимулюють і підсилюють можливості авторів/користувачів, видавців і бібліотек.

Можна виокремити наступні фактори впливу Інтернет-технологій на формування сучасної моделі наукових комунікацій:

- 1) електронне книговидання й електронні (насамперед повнотекстові) публікації або видання;
- 2) технології, що забезпечують рух інформаційного потоку (віддалений доступ та інформаційний обмін) і мережева взаємодія, в тому числі на базі Інтернет;
- 3) електронні зібрання;
- 4) Інтернет-ресурси;
- 5) віддалений користувач.

Наразі наукові бібліотеки виділилися в особливу групу завдяки їх спрямованості на сприяння розвитку науки та необхідності бібліотечного обслуговування людей, які займаються в цій сфері.

На сьогодні бібліотека Миколаївського національного аграрного університету розвивається як інформаційний центр та як одна зі складових у системі наукової комунікації університету. І це означає, що будь-яке питання, яке стосується документованого знання, вимагає активної участі і підтримки з боку бібліотеки та має увійти в сферу її послуг.

Для виявлення місця бібліотеки МНАУ у системі наукових комунікацій та напрямків підвищення якості і ролі бібліотеки в обміні науковими знаннями було проведено дослідження «Місія бібліотеки у системі наукових комунікацій». У межах цього дослідження було опитано 105 респондентів (науково-

педагогічних працівників). Переважна більшість – 94,1 % – вважає, що наукові комунікації відіграють провідну роль в становленні вченого та розвитку науки.

У цьому блоці питань респондентам надавалась можливість вибрати декілька варіантів відповідей.

Домінуючими засобами наукової комунікації респонденти визначили:

- електронні бібліотеки – 67,6 %;
- особисті контакти з колегами – 64,7 %;
- пошукові системи – 64,7 %;
- розсилки наукової інформації – 61,8 %.

Отже, як бачимо, найбільш актуальним є поповнення власних електронних ресурсів.

На погляд науковців МНАУ, до наукової комунікації їх спонукає:

- бажання отримати чи підвищити свій науковий статус – 76,5 %;
- бажання отримати науковий результат – 76,5 %;
- бажання отримати наукову інформацію для впровадження у наукові дослідження – 61,8 %;
- бажання спілкуватися з людьми за науковими інтересами – 35,3 %;
- апробація власних наукових результатів – 35,3 %.

Таким чином, канали наукової комунікації респонденти, перш за все, використовують для підвищення свого наукового статусу та отримання наукової інформації для впровадження в наукові дослідження.

На питання «Чи обмінюєтесь Ви науковою інформацією з колегами з інших регіонів та країн?» переважна більшість опитаних – 85,3 % – відповіла позитивно.

Найбільш значимою для нас була відповідь на питання «Які форми наукової комунікації бібліотеки мають для Вас найбільше значення?». Із запропонованих варіантів відповідей науковці віддали перевагу:

- 58,8 % – науковій інформації з сайту бібліотеки;
- 47,1 % – інституційному репозитарію МНАУ;
- 35,3 % – електронному каталогу бібліотеки.

Науково-педагогічні працівники нашого університету оцінили ступінь корисності діяльності бібліотеки в сфері наукових комунікацій на 4,09 бали за п'ятибальною системою.

79,4 % респондентів високо оцінили оперативність та своєчасність отримання наукової інформації за допомогою бібліотеки, при цьому лише 11,8 % відзначили, що одержують інформацію з невеликою затримкою. Негативних оцінок не було.

Структура та узагальнення інформації для орієнтування в комунікаційних каналах бібліотеки МНАУ задовольняє 94,1 % опитаних, 5,9 % – не визначились з відповіддю.

Таким чином, існуюча система наукової комунікації задовольняє наших користувачів. Ми вважаємо, що таких показників бібліотека досягла завдяки постійному моніторингу структури та якості послуг.

Інформацію, розташовану в електронних архівах та інституційних репозитаріях сторонніх організацій, використовують в своїй науковій діяльності 73,5 % науковців.

Інформацію, розташовану в електронному каталозі бібліотеки та інституційному репозитарії МНАУ, використовують 76,5 % опитаних.

Переважає більшість науковців нашого університету, а саме 82,4 %, вважають ефективним розміщення результатів наукової діяльності в електронних архівах та репозитаріях. Цьому сприяла роз'яснювальна робота, яка була проведена фахівцями бібліотеки МНАУ на факультетах університету щодо архівування наукових доробків у архівах відкритого доступу.

Роботу зі створення інституційного репозитарію університету бібліотекою МНАУ розпочато у 2012 році, а у поточному році репозитарій розміщено у відкритому доступі у мережі Інтернет.

Структура репозитарію включає в себе фонди факультетів, фонд бібліотеки, студентські наукові роботи, автореферати та дисертації тощо. У свою чергу фонди поділяються на підфонди, в яких розміщено колекції, відповідно до видів документів, що включаються. На даний момент інституційний репозитарій МНАУ зареєстровано в таких проектах відкритого доступу, як Харвестер відкритих українських електронних архівів, Google Scholar та ін.

Зростання кількості назв наукових журналів та збільшення кількості наукових статей неминуче призводить до неможливості вивчити усі опубліковані результати досліджень. Аналіз відповідей даного питання говорить про те, що у своїй науковій діяльності 88,2% респондентів використовують бібліографічні показники, бази даних, методичні розробки, створені фахівцями бібліотеки. Таким чином, для економії часу під час пошуку необхідної інформації науковці у переважній більшості використовують вторинні інформаційні ресурси, тобто бази даних, бібліографічні показники і т. ін. Такий шлях дозволяє науковцям отримувати доступ одразу до різних тематично систематизованих джерел з великим хронологічним обсягом.

Ще одне питання стосувалось думок користувачів щодо актуальності ресурсів, розміщених на сайті бібліотеки. Найбільш актуальними респонденти вважають:

- поповнення електронного каталогу – 55,9 %;
- створення та поповнення тематичних баз даних – 52,9 %;
- створення та поповнення електронної повнотекстової бібліотеки – 47,1 %;
- аналіз та бібліографування наукової інформації, розміщеної у вітчизняних та зарубіжних електронних архівах – 44,1 %;
- надання доступу до наукової інформації в мережі Інтернет за допомогою сайту бібліотеки – 41,2 %.

Тобто респонденти вважають, що у сучасній моделі наукових комунікацій бібліотека виконує роль комунікаційного каналу, головною функцією якого є

аналіз, систематизація та надання вільного та оперативного доступу до наукових інформаційних ресурсів.

Отже, проведені дослідження дали можливість не тільки окреслити загальні тенденції в системі наукових комунікацій та вивчити думки науковців нашої університету щодо місця бібліотеки в цій системі, а також виявити проблемні аспекти організації наукових комунікацій за допомогою бібліотеки.

Так, було виявлено, що 61,8 % респондентів віддають перевагу електронній розсилці як засобу наукових комунікацій, проте електронні розсилки нашої бібліотеки є актуальними та важливими лише для 17,6 % опитаних. Ці факти дають підстави для вивчення попиту на наукову інформацію серед професорсько-викладацького складу університету та організації електронної розсилки відповідно до запитів користувачів.

Окрім вищезазначеної проблеми, нами також було виявлено, що лише 44,1 % науковців вважає аналіз та бібліографування наукової інформації актуальним у функціонуванні бібліотеки як комунікаційного каналу. Такий стан може бути пов'язаний не тільки з недостатньою популяризацією створених бібліотекою МНАУ бібліографічних продуктів, а й з малою релевантністю створених бібліографічних покажчиків.

Таким чином, можна визначити місце бібліотеки у сучасній моделі наукових комунікацій МНАУ. Наша бібліотека є координаційним центром, головною функцією якого є пошук, аналіз, систематизація та надання відкритого доступу до наукової інформації як для наших науковців, так і для світової наукової спільноти. Окрім вищезазначеної функції, бібліотека поступово закріплює позиції як виробник наукової інформації. Про це свідчить кількість звернень до інформаційних ресурсів, створених нашою бібліотекою.

Отже, на завершення можна зробити наступні висновки. Науковці тяжіють до надання пріоритетності тенденціям, пов'язаним із інформаційно-комунікаційними технологіями, оскільки застосування таких технологій полегшує процес спілкування та обміну інформацією між учасниками наукових комунікацій.

Пріоритетної ролі у системі наукових комунікацій бібліотека може досягти тільки у тісній взаємодії з науковцями університету, вивчаючи їх потреби та запити. Кропітка праця із створення, аналізу та систематизації наукової інформації повинна проводитися із залученням професорсько-викладацького складу ВНЗ, оскільки сучасний обсяг інформаційних ресурсів важко переробляти та аналізувати без вузькоспеціалізованих знань.

Актуальним в умовах збільшення обсягів інформації є створення критеріїв її відбору, тобто оцінки якості інформаційних ресурсів. Розробка таких критеріїв має вплинути на подальший розвиток бібліотеки як комунікаційного каналу та підвищити авторитет серед своїх споживачів.

Вчені МНАУ відзначають, що постійна трансформація глобального інформаційного простору висунула бібліотеку на провідну роль у реалізації аль-

тернативної моделі наукової комунікації. На нашу думку, така альтернативна модель представляє собою взаємозв'язок структурних елементів наукових комунікацій, які відбуваються за допомогою новітніх інформаційних технологій. У цій моделі одну з провідних ролей відіграє саме наукова бібліотека, адже враховуючи зростаючий обсяг інформаційних ресурсів, кінцеві споживачі не мають можливості обробляти увесь масив інформації. Саме бібліотека може взяти на себе місію з пошуку, аналізу та створенню вторинних електронних інформаційних ресурсів, спрямованих на конкретних споживачів.

Загалом, розуміння тенденцій, що відбуваються нині у системі наукових комунікацій, допоможуть спрогнозувати майбутні зміни та, відповідно, відкорегувати діяльність усіх її учасників, спрямувати їх у русло ефективнішого обміну інформацією.

Надійшла 03.05.2014

Е. А. Цокало,

заместитель директора

библиотеки Николаевского национального аграрного университета

ул. Ген. Карпенко, 73, г. Николаев, 54010, Украина

Тел.: (0512) 34-11-40

e-mail: bibl_mdau@mail.ru

Д. В. Ткаченко,

заведующая отделом информационных технологий и

компьютерного обеспечения

библиотеки Николаевского национального аграрного университета

ул. Ген. Карпенко, 73, г. Николаев, 54010, Украина

Тел.: (0512) 34-11-40

e-mail: bibl_mdau@mail.ru

МЕСТО БИБЛИОТЕКИ ННАУ В СИСТЕМЕ НАУЧНЫХ КОММУНИКАЦИЙ

Аннотация

Современные Интернет-технологии влияют на формирование модели научных коммуникаций. Постоянная трансформация информационного пространства выдвинула библиотеку на ведущую роль в реализации альтернативной модели научной коммуникации. Для определения места библиотеки ННАУ в системе научных коммуникаций и направлений повышения качества и роли библиотеки в обмене научными знаниями был проведен опрос научно-педагогического состава «Миссия библиотеки в системе научных коммуникаций». Исследование не только очертило основные исследования в системе научных коммуникаций и изучило мнение ученых нашего университета по поводу места библиотеки в этой системе, но и помогло выявить проблемные аспекты организации научных коммуникаций при помощи библиотеки.

Ключевые слова: научные коммуникации, информационные ресурсы

O. O. Tsokalo,

Deputy Director of the Library of the
Mykolayiv National Agrarian University
73, Gen. Karpenko Str., Mykolaiv, 54020, Ukraine
Tel.: (0512) 34-11-40
e-mail: bibl_mdau@mail.ru

D. V. Tkachenko,

Chief of the Department of information technology and
computer support of the Library of the
Mykolayiv National Agrarian University
73, Gen. Karpenko Str., Mykolaiv, 54020, Ukraine
Tel.: (0512) 34-11-40
e-mail: bibl_mdau@mail.ru

**THE PLACE OF THE LIBRARY OF THE MNAU IN THE
SCIENTIFIC COMMUNICATION**

Summary

Modern Internet technologies influence forming of contemporary models of scientific communication. Constant transformations in a global informational space make a library to play a key role in realization of alternative model of scientific communication. The opinion poll "The mission of a library in the system of scientific communications" was conducted to determine the place of the library of the MNAU in the system of scientific communications and to define the trends of refinement and the role of the library in the exchange of scientific knowledge. Within the scope of this study it was questioned 105 respondents (scientific and pedagogical workers). An overwhelming majority (94,1%) supposes that scientific communications are a leading hand of development of science and formation of a scientist. The conducted poll gave an opportunity not only to sketch the general drift in the system of scientific communications and to study our scientists' thoughts about place of the library in this system, but also helped to define problem aspects of organization of communication by means of the library.

Keywords: scientific communications, information resources